

Konsultatīvās padomes "Izglītība visiem" sanāksme

"Sadarbība vardarbības novēršanai"

Sanāksmes laiks: 2023. gada 21. jūnijs

Sanāksmes vieta: Izglītības un zinātnes ministrija (Vaļņu iela 2, Rīga)

Sanāksme sākas: 9:35

PROTOKOLS Nr. 31

Sanāksmi vada: **Anda Čakša**, konsultatīvās padomes "Izglītība visiem" priekšsēdētāja, Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministre

Sanāksmē piedalās:

1.	A.Avena	Centra "Dardedze" komunikācijas vadītāja
2.	A.Babiča	Izglītības un zinātnes ministrijas Politikas iniciatīvu un attīstības departamenta vecākā referente
3.	E.Barisa	Latvijas Nacionālā kultūras centra izglītības sistēmas eksperte
4.	A.K.Cekulis	Biedrības "Centrs Marta" jaunatnes programmu koordinators
5.	M.Ceruka	Veselības ministrijas Veselības veicināšanas un atkarību profilakses nodaļas vecākā eksperte
6.	I.Dalbiņa-Sarma	UNESCO LNK Izglītības sektora vadītāja
7.	M.Freivalde	Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku attīstības centra nozares speciāliste darbā ar bērniem un jauniešiem
8.	N.Jirgensone	Valsts kancelejas Pārresoru koordinācijas departamenta konsultante
9.	I. Juhņeviča	Izglītības kvalitātes valsts dienesta vadītāja
10.	A.Kalējs	Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas pārstāvis
11.	L.Kēla	Labklājības ministrijas Bērnu un ģimenes politikas departamenta vecākā eksperte
12.	G.Kovaļevska	Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas vadītāja
13.	I.Kurme	Labklājības ministrijas Bērnu un ģimenes politikas departamenta direktore
14.	A.Līce	Latvijas Darba devēju konfederācijas Izglītības un nodarbinātības jomas vadītāja
15.	M.M.Lūse	Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes Starptautiskās sadarbības un informācijas analītikas nodaļas vadītāja
16.	A.Mačtama	Biedrības "Latvijas Studentu apvienība" starptautiskā virziena vadītāja
17.	M. Mazjāne	Biedrības "Centrs Marta" jaunatnes programmu vadītāja
18.	I.J.Mihailovs	Izglītības kvalitātes valsts dienesta Kvalitātes nodrošināšanas departamenta direktora vietnieks - reģistru atbildīgā amatpersona
19.	B.Moļņika	UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas ģenerālsēkretāre
20.	D.Nīmante	Latvijas Universitātes profesore
21.	S.Pulste	UNESCO LNK Zinātnes sektora vadītāja
22.	S.Reinberga	Latvijas Republikas Saeima, pārstāve
23.	I.Salieniece	Izglītības un zinātnes ministrijas valsts sekretāra vietniece – Politikas iniciatīvu un attīstības departamenta direktore
24.	I.Seipule	Izglītības un zinātnes ministrijas Izglītības departamenta direktora vietniece vispārējās izglītības jomā
25.	L.Skutāne	Latvijas Bērnu labklājības tīkla pārstāve
26.	K.Strautiņš	Izglītības un zinātnes ministrijas parlamentārais sekretārs
27.	L.Vaivade	Biedrības "Latvijas Studentu apvienība" sociālā virziena vadītāja

28.	I.Vanaga	Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrības priekšsēdētāja
29.	I.Vērse	Biedrības „Izglītības attīstības centrs” direktore
30.	A.Zaula	Izglītības un zinātnes ministrijas Izglītības departamenta vecākā eksperte
31.	G.Zemture	Biedrības „Vecāki par izglītību” pārstāve

Darba kārtība

1. **Ievadvārdi**
Anda Čakša, Izglītības un zinātnes ministre, konsultatīvās padomes “Izglītība visiem” priekšsēdētāja
2. **Ieskats UNESCO ziņojumā “Kas slēpjas aiz skaitļiem? Vardarbības un bulinga izbeigšana skolās”**
Baiba Moļņika, UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas ģenerālsekretāre
3. **Izglītības un zinātnes ministrijas un Izglītības kvalitātes valsts dienesta informatīvais ziņojums par emocionālās un fiziskās vardarbības izskaušanu un nepieļaušanu izglītības iestādē**
Ivans Jānis Mihailovs, Izglītības kvalitātes valsts dienesta Kvalitātes nodrošināšanas departamenta direktora vietnieks - reģistru atbildīgā amatpersona
4. Labklājības ministrijas un Veselības ministrijas pārstāvju komentārs ziņojumā pausto izaicinājumu kontekstā un aktuālās iniciatīvas vardarbības mazināšanai
 - Ilze Kurme, Labklājības ministrijas Bērnu un ģimenes politikas departamenta direktore
 - Maija Ceruka, Veselības ministrijas Veselības veicināšanas un atkarību profilakses nodaļas vecākā eksperte
5. **Diskusija**
Kā veidot efektīvu starpinstitucionālo un starpnozaru koordinācijas mehānismu vardarbības mazināšanai skolā un ārpus tās? Kā vadīt un sadalīt atbildību starp dažādām institūcijām?

1.

Izglītības un zinātnes ministre **Anda Čakša** pateicas klātesošajiem par dalību sanāksmē un iezīmē tēmas aktualitāti, uzsverot, ka izglītības rezultāti ir cieši saistīti ar izglītības vidi, tostarp emocionālo un fizisko vardarbību skolās. Šīs dienas sanāksmes fokuss ir vienaudžu vardarbība. Klausoties sanāksmes ziņotājus, ministre aicina domāt par šādiem jautājumiem: kā efektīvāk veidot starpinstitūciju sadarbību un kādi ir praktiskie rīki situācijas uzlabošanai; vai ir kādi ieteikumi vai papildinājumi Izglītības un zinātnes ministrijas un Izglītības kvalitātes valsts dienesta izstrādātajam ziņojumam. Turpinājumā sanāksmes vadītāja iepazīstina ar programmu un aicina UNESCO LNK ģenerālsekretāri Baibu Moļņiku sniegt ieskatu UNESCO ziņojumā “Kas slēpjas aiz skaitļiem?” par situāciju pasaulē.

2.

Baiba Moļņika iepazīstina ar UNESCO ziņojuma galvenajām tēmām, uzsverot, ka UNESCO skatījumā kvalitatīva izglītība nav iespējama vardarbīgā vidē un, pieļaujot vardarbību, tiek pārkāptas bērnu tiesības uz izglītību, veselību, labklājību. Ziņojumā galvenokārt apskatīta bulinga izplatība, kas ir viena no visbiežāk sastopamajām vardarbības formām izglītībā. Tam ir trīs galvenās pazīmes: tas ir ilgstošs, ar tīšu nodomu, ar spēku nesamērību.

Pasaulē gandrīz katrs trešais skolēns (32 %) pēdējā mēneša laikā vismaz vienu reizi ir saskāries ar vienaudžu īstenotu bulingu skolā. Visos reģionos, izņemot Eiropu un Ziemeļameriku, visbiežāk tiek īstenots fiziskais bulings un otrs izplatītākais bulinga veids ir seksuālais bulings. Eiropā un Ziemeļamerikā visbiežāk tiek īstenots psiholoģiskais bulings. Kiberbulings skar gandrīz katru desmito bērnu. Baiba Moļņika aicina īpaši pievērsties psiholoģiskā bulinga atpazīšanai, kā arī akcentē, ka kiberbulinga novēršanai īpaši nepieciešama starpinstitutionāla sadarbība, jo tas bieži notiek tieši ārpus skolas. Eiropā ar bulingu saskārušies apmēram 25% skolēnu; visbiežāk sastopams psiholoģiskais bulings, tad seksuālais bulings un fiziskais bulings. Ziņotāji liecina, ka bulings īstenots, pamatojoties uz ārējo izskatu, rasi, nacionālo piederību vai ādas krāsu, kā arī reliģiju. Bulingam īpaši pakļauti ir arī LGBT kopienai piederīgi jaunieši vai kurus par tādiem uzskata. Bulingam ir daudz un dažādas sekas, tostarp pasliktinās mācību rezultāti, fiziskais un garīgais veselības stāvoklis. Bulinga upuri var kļūt arī par pāridarītājiem. Plašāk – 1. un 2. pielikumā.

Atbildot uz jautājumu, ko darīt, lai situāciju uzlabotu, Baiba Moļņika uzsver, ka, pirmkārt, ir valsts līmenī jāsaprot, ka tā ir problēma, kas ir jārisina, un ka tā ir ne tikai saistīta ar izglītības, bet arī ar veselības, labklājības un citām nozarēm. Otrkārt, jāveicina sadarbība un partnerība problēmas risināšanai, arī skolu līmenī. Šobrīd Latvijā uzsāktā “KiVa” programma liecina, cik būtiska ir visas skolas pieeja vardarbības novēršanai. Treškārt, svarīgi ir risināt problēmas, balstoties uz pārbaudītām pieejām, datiem u.c. Ceturtkārt, nepieciešama palīdzība skolotājiem, kā arī atbalsts cietušajiem skolēniem. “KiVa” programmā veiktā izpēte liecina par “veselīga konteksta paradoksu” – skolās, kurās iekļaušanas un vispārējās tolerances līmenis paaugstinās, upura labsajūta neuzlabojas, pat pasliktinās. Tādēļ būtiski ir ne tikai strādāt ar klasi, kurā notikusi vardarbība, bet arī ar pašu bulinga upuri.

Noslēgumā Baiba Moļņika akcentē, ka situācija Latvijā nav unikāla, tomēr būtisks panākums ir dažādu institūciju interese un vēlme problēmu risināt.

Turpinājumā izglītības un zinātnes ministre dod vārdu Ivanam Jānim Mihailovam, Izglītības kvalitātes valsts dienesta Kvalitātes nodrošināšanas departamenta direktora vietniekam, lai iepazīstinātu ar Izglītības un zinātnes ministrijas un Izglītības kvalitātes valsts dienesta informatīvo ziņojumu par emocionālās un fiziskās vardarbības izskaušanu un nepieļaušanu izglītības iestādē.

3.

Ivans Jānis Mihailovs, uzsākot stāstījumu, izsaka pateicību visiem, kas piedalījās ziņojuma sagatavošanā, un uzsver, ka vardarbība izglītības vidē nav tikai izglītības, bet visas sabiedrības problēma: pat atrisinot to skolā, mēs neatrisināsim vardarbību visur. Tas prasa visas sabiedrības uzmanību.

Izstrādājot ziņojumu, atklājušies daudz problēmjautājumu, tomēr eksperts vēlas izcelt trīs. Pirmkārt, vardarbības identificēšana, atpazīšana. Fizisku vardarbību atpazīt ir vieglāk – tai ir vizuālas sekas –, bet daudz sarežģītāk ir atpazīt kibervardarbību, emocionālo vardarbību. Konstatētas arī terminoloģiskas problēmas un, ja kaut ko nevaram nosaukt, daudz grūtāk ir to atpazīt. Otrkārt, prevencija gan izglītības iestādes, gan plašākā – valsts un pašvaldību – līmenī. Treškārt, starpinstitutionālu sadarbība un atbalsts.

Normatīvie akti to nosaka, bet bieži strādājam pēc notikuma, nevis proaktīvi. Vardarbības novērtēšanas pasākumi un politika ir sadrumstalota, fragmentāra, bieži balstās projektos, iniciatīvās, kas fokusējas uz aktuālo jautājumu, aktuālo vardarbības veidu un izpausmi. Trūkst kompleksa skatījuma un sistemātiskas pieejas.

Turpinājumā Ivans Jānis Mihailovs dalās ar divām pozitīvām iniciatīvām. 2022.gada 14.novembrī Izglītības likumā nostiprināts t.s. vispārējais algoritms rīcībai vardarbības gadījumos izglītības vidē. Lai gan neviens algoritms nav pilnīgs, šis skaidri nosaka pašvaldību, pašvaldības izglītības pārvalžu kompetences un atbildību, kā arī skolas dibinātāja, vadītāja, vecāku kompetences jautājumus. Tas uzdod pienākumu rīkoties, sadarboties, risināt katru problēmjautājumu pēc būtības. Otrā labā ziņa ir tāda, ka, sadarbojoties Veselības, Labklājības un Izglītības un zinātnes ministrijām, 2023.gada maijā publikotas vadlīnijas un rekomendācijas ģirgāšanās izplatības mazināšanai izglītības vidē. Tās aptver visus posmus no pirmsskolas līdz profesionālajai izglītībai un sniedz vērtīgu informāciju visiem, arī vecākiem. Aprobētas 50 izglītības iestādēs un jau šobrīd plaši izmantojamas.

Runājot par informatīvo ziņojumu, tas ievietots Vienotajā tiesību aktu projektu izstrādes un saskaņošanas portālā. Notikusi publiskā apspriešana, kurā saņemti trīs priekšlikumi. Visi ir apjomīgi, jo aicina tēmu skatīt plašāk, tostarp, aptvert visus vardarbības veidus un izpausmes. Noziedzības novēršanas padome ziņojumu ir vērtējusi pozitīvi un 26. maijā atbalstījusi tā tālāko virzību. Ziņojumā fokuss likts uz vardarbības prevenciju, atklāšanu, problēmu risināšanu. Viena no būtiskām ziņojuma tēzēm ir tā, ka vardarbības risinājums prasa strādāt gan ar pāridarītāju, gan upuri, gan vērotājiem. Nepieciešama kopēja visas skolas pieeja. Ziņojumā uzsvērts, ka vardarbības mazināšana ir pārresoru jautājums, piemēram, Labklājības ministrija izstrādā vardarbības monitoringa sistēmu, Veselības ministrija risina fiziskās un emocionālās veselības veselības jautājumus, savukārt Izglītības un zinātnes ministrija strādā pie normatīvajiem dokumentiem un īsteno politiku izglītības vidē. Nozīmīgs ir arī citu institūciju darbs un iesaiste. Eksperts min Pārresoru koordinācijas centru – šobrīd ir Valsts kancelejas institūciju –, kas rūpējas par “KiVa” programmas ieviešanu.

Noslēgumā Ivans Jānis Mihailovs min tuvākos darbus šajā jomā, tostarp kritēriju un kārtības noteikšana vardarbības mazināšanai, izmaiņas Izglītības likumā un Ministru kabineta noteikumos, pieejamo rīku un atbalsta mehānismu kartēšana, vienotas vardarbības gadījumu monitoringa sistēmas izveide un vienaudžu atbalsta kustības attīstīšana. Prezentācija – 3.pielikumā.

4.

Turpinājumā vārds tiek dots **Ilzei Kurmei**, Labklājības ministrijas Bērnu un ģimenes politikas departamenta direktorei. Viņa pozitīvi novērtē sadarbību informatīvā ziņojuma izstrādē un sasniegto rezultātu. Ilze Kurme apstiprina, ka Labklājības ministrija šobrīd strādā pie vardarbības datu monitoringa sistēmas, veic pētījumu, iesaistot dažādas mērķgrupas, lai novērtētu datu pieejamību. Šāda sistēma ļaus labāk izprast vardarbības cēloņus, iemeslus. Saistībā ar informatīvo ziņojumu tiek atzīmēts, ka tajā kritizēta Bērnu sadarbības lietu padome kā neefektīvs veidojums, tomēr eksperte atzīmē, ka šīs padomes pamatuzdevums ir spriest par virzieniem, mērķiem, nevis koordinēt procesu.

Ilze Kurme uzsver, ka sadarbības uzlabošana ir viena no šī brīža prioritātēm. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas reforma paredz plašāku stratēģisku grupu izveidi pašvaldībās. Kopš Administratīvi teritoriālās reformas pašvaldības kļuvušas lielākas, tās saskaras nevis ar dažiem, bet ar lielāku skaitu gadījumu. Nepieciešama sadarbība dažādos līmeņos. Pirmkārt, augsta līmeņa pašvaldības vadības grupas, kas risina stratēģiskus jautājumus, pēta tendences, procesus, veic izvērtējumu, izstrādā algoritmus. Otrkārt, starp-profesionālas grupas mikrolīmenī, kas pēta konkrētus gadījumus. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija pārņems labo praksi no Valsts probācijas

dienesta, kas izmanto STIS pieeju, kas ir ne tikai starpdisciplināra, bet paredz detalizētu uzdevumu sarakstu, termiņus, sasniedzamos rezultātus u.c.

Šobrīd notiek darbs pie Ministru kabineta 173. noteikumiem. Būtisks ir Eiropas Sociālā fonda finansiālais ieguldījums. Notiek bērnu tiesību aizsardzības zināšanu programmas pārskatīšana, tomēr eksperte min, ka šī programma ir plašāka un skar ne tikai vardarbības jautājumus. Kā labu, ātru risinājumu Ilze Kurme min drošas skolas veicināšanas programmas, kurās iesaistās viss skolas personāls, veidojas sistemātiska pieeja. Būtiski stiprināt vardarbības prevences ekosistēmu skolā.

Turpinājumā vārds tiek dots **Maijai Cerukai**, Veselības ministrijas Veselības veicināšanas un atkarību profilakses nodaļas vecākajai ekspertei. Viņa akcentē, ka Veselības ministrija pēdējos gados šiem jautājumiem ir īpaši pievērsusies, skaidrojot sabiedrībai, ka ņirgāšanās vienaudžu vidū nav norma, ka tas nav pusaudžu attīstības posms, bet gan visas sabiedrības problēma, kas ir jārisina. Pagājušajā gadā īstenota kampaņa "Ieskaties acīs! ņirgāšanās – nav smieklīgi!". Kampaņā tika izstrādāti trīs veidu materiāli: pirmkārt, mācību filmas pusaudžiem, kā atpažīt un novērst ņirgāšanos; otrkārt, digitālie kursi pedagogiem un skolu vadībai – 6 lekciju cikls par problemātiku, rīcību, komunikāciju ar vecākiem; treškārt, video-simulācija vecākiem, kurā izspēlē vardarbības situāciju un izvērtē, vai rīcība ir atbilstoša.

Maija Ceruka izceļ 2022. gadā sadarbībā ar Izglītības un zinātnes ministriju izstrādātās vadlīnijas un rekomendācijas ņirgāšanās izplatības mazināšanai izglītības vidē. Tās paredzētas pedagogiem un izglītības iestāžu atbalsta personālam, kas strādā ar dažādu vecumu bērniem (Vadlīnijas pirmsskolas un sākumskolas izglītības iestādēm un Vadlīnijas pamatskolas un vidusskolas izglītības iestādēm). Tās aprobētas 5 mēnešus dažādās izglītības iestādēs, dažādās vecuma grupās, arī speciālajā izglītības iestādē. Lai veicinātu vadlīniju ieviešanu, tika rīkotas pedagogu mācības. Interese ļoti liela, divu dienu laikā – ap 1000 pieteikumu. Tā kā dalībnieku skaits ierobežots, nolemts izveidot 6 īsas video lekcijas, kurās būs iespēja iepazīties ar vadlīniju saturu, neapmeklējot klātienē mācības. Vadlīnijās apkopoti Latvijā un pasaulē pieejamie zināmie rīki, instrumenti un metodes vardarbības novēršanai skolās. Kā iepriekš minēts, vadlīnijas primāri paredzētas pedagogiem, bet, lai pilnveidotu vecāku zināšanas, izstrādātas rekomendācijas vecākiem, kā pasargāt bērnu no ņirgāšanās. Labklājības ministrijas ieskatā vadlīnijas varētu tikt ieviestas visās Latvijas izglītības iestādēs.

Sanāksmes vadītāja, izglītības un zinātnes ministre **Anda Čakša** pateicas ziņotājiem un precizē jautājumus saistībā ar Labklājības ministrijas darbu pie vardarbības monitoringa rīka – cik tas atspoguļo situāciju izglītībā. **Ilze Kurme** norāda, ka rīks ir izstrādes procesā, bet aptvers daudz plašāku informāciju, ne tikai par vardarbību skolas vidē. Tas būs paredzēts datu apkopošanai no dažādām informācijas sistēmām, tostarp tiesībsargājošām iestādēm, veselības iestādēm u.c. Šī informācija sniegs kopainu, varēs palīdzēt atbalsta sistēmas veidošanā, politikas dokumentu izstrādē. Tas nesniegs informāciju mikrolīmenī. **Ilze Saleniece**, Izglītības un zinātnes ministrijas valsts sekretāra vietniece - Politikas iniciatīvu un attīstības departamenta direktore, norāda, ka Izglītības un zinātnes ministrija šobrīd strādā pie izglītības kvalitātes monitoringa rīka un iekļaušana ir nozīmīga tā daļa. Būtiski būtu drīzumā sazināties, lai darbus nedublētu.

Izglītības un zinātnes ministrijas parlamentārais sekretārs **Kārlis Strautiņš** lūdz precizēt, kādi dati nonāks Labklājības ministrijas rīcībā, vai tie būs tikai par smagiem noziegumiem, ko fiksējusi policija. Kārlis Strautiņš uzsver, ka daudzas lietas no skolas līdz policijai nenonāk, līdz ar to šāds rīks fiksētu tikai aisberga redzamo daļu. Jābūt pieejamiem datiem, kurus ievadītu pašas skolas, par to pretī saņemot atbalsta mehānismu. **Anda Čakša** pievienojas, ka ir būtiski vienoties, kādus datus kas pievieno un kādiem mērķiem šos datus izmanto.

Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrības (LIZDA) priekšsēdētāja **Inga Vanaga** uzsāk diskusiju, pasakoties par sniegtajiem ziņojumiem, un atzīmē, ka arodbiedrība aktīvi seko līdzī šobrīd piedāvātajiem risinājumiem. Pēdējos mēnešos vardarbības, īpaši fiziskās vardarbības, situācija ir pasliktinājusies, par ko liecina arī informācija masu medijos. Inga Vanaga pievienojas informatīvajā ziņojumā paustajam, ka trūkst preventīvas darbības, jo šobrīd izskatās, ka skolas cīnās ar sekām, izmantojot tos resursus, kas ir to rīcībā. Taču arī citām institūcijām ir jāveic savi mājasdarbi un laicīgi jāiesaistās, īpaši tām, kas var novērtēt situāciju ģimenē. Arodbiedrība atkārtoti aicina pārskatīt tiesību aktus, kuros būtu jānorāda vecāku un skolēnu pienākumi un atbildība. Jāmeklē balanss starp tiesībām un pienākumiem. Lai nodrošinātu tiesības uz drošu vidi, ikvienam ir jābūt pienākumam iesaistīties tās veidošanā.

Arodbiedrība pievienojas atziņām, kas paustas akadēmiskās vides pētījumos un OECD ieteikumos, kas aicina ar vardarbību strādāt preventīvi, agrīni – jau pirmsskolā, piesaistot atbilstošus speciālistus un sadarbojoties dažādām institūcijām. Arodbiedrība ir gatava iesaistīties vadlīniju popularizēšanā, kā arī aicina izglītības iestādes pārskatīt iekšējās kārtības noteikumus atbilstoši likuma grozījumiem. Tas jāveic ne tikai formāli, bet arī jārīkojas pēc būtības. Liela problēma ir tāda, ka skolotāji klusē, jo valda uzskats, ka viņi kā profesionāļi nav tikuši galā, ka skolai būs problēmas, iesaistīsies mediji. Tādēļ grūti novērtēt patieso ainu, ar ko saskaras skolotāji, sākot ar nepieklājīgiem žestiem, rupjiem vārdiem, mēbeļu, šķēru mešanu, pagrūšanu. Par šādiem gadījumiem liecina pamatojums materiālajam atbalstam, kas sniegts no LIZDA nelaimes gadījumu fonda. Pat situācijas, kurās ir daudz pierādījumu, tās nekad nebeidzas par labu cietušajam pedagogam, tādēļ daudzi klusē un attieksmi pauž, aizejot no darba. Pat par smagiem gadījumiem netiek ziņots. Redzot, ka vardarbības formas paliek aizvien smagākas, LIZDA lūdz rast iespēju pieņemt grozījumus Izglītības likumā, kas dotu iespēju iestādes vadītājam nodrošināt drošāku vidi skolā. Tas būtu juridisks instruments, kas dotu tiesības iestādes vadītājam, konsultējoties ar psihologiem, policiju, sociālo pedagogu, pašvaldības atbildīgajiem, noteikt mācības mājās. Bērns netiktu atstāts viens – būtu noteikti pienākumi vecākiem, sociālajam darbiniekam, pašvaldības policijai u.c. Tāpat LIZDA kopā ar citām nevalstiskajām organizācijām atbalsta algoritmu izstrādi. Arodbiedrība aicina uz reālu rīcību un līdz 1. septembrim veikt grozījumus Izglītības likumā, Ministru kabineta noteikumos, paredzot atbilstošas izmaiņas un iestrādājot algoritmus, lai novērstu uzbrukumus gan pedagogiem, gan skolēniem.

Anda Čakša piekrīt, ka ir būtiski veicināt ziņošanas kultūru un veidot drošu, nevardarbīgu skolas vidi, bet tas nenotiek vienā dienā un ir cieši saistīts ar visas sabiedrības iesaisti. Skolas ir arī svarīgs sabiedrības pārmaiņu instruments. Jāliek uzsvars uz vardarbības prevenciju un skaidri jānosaka, ko kurā līmenī dara. Ministre neatbalsta bērnu izslēgšanu jebkādā veidā un uzsver, ka ir jāstiprina zināšanas, spējas, jānodrošina atbalsta rīki, personāls. Atslēga ir droša vide; to veido direktors ar savu komandu, izglītības pārvalde, ministrija u.c. institūcijas. Jāstrādā ar sabiedrību, īpaši ar vecākiem. Šodien sanāksmei tēma izvirzīta, jo vēlamies, lai šis process noris straujāk. Izglītības un zinātnes ministrija apņēmusies darbu koordinēt. Arodbiedrības rosinātajām likumdošanas izmaiņām šobrīd nav atbalsta.

Inga Vanaga precizē, ka priekšlikuma būtība nav izslēgt bērnu no skolas vispār, bet uz laiku, kamēr notiek izmeklēšana. Kāds padoms dodams direktoram, kur skolā viens jauniets ir sadūris otru un direktoram nav tiesības nelaist dūrēju skolā? Runa ir par mācībām mājās sadarbībā ar skolu, nevis par izslēgšanu.

Anda Čakša uzsver, ka jautājums ir komplekss. Jābūt skaidram rīcības mehānismam, ko darīt ar blakusstāvētājiem, vardarbības veicējiem, upuriem.

Gunita Kovalevska, Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas vadītāja, iesaka izmantot jau citās valstīs pārbaudītu, izstrādātu ziņošanas kārtību. Eksperte min Somijas piemēru, kur skolās tiek

izmantota īpaša veidlapa ar atzīmējamiem atbilžu variantiem. Rezultātā pedagogam top skaidrs, kas ir jādara, kā arī sistēmā nonāk nepieciešamie dati, lai analizētu situāciju. Būtiski skolām dot vienotu palīginstrumentu, kā, pirmkārt, atpazīt, un, otrkārt, ziņot par vardarbības gadījumiem.

Otrs izaicinājums – jāstiprina sadarbība ar vecākiem. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas pieredze liecina, ka sadarbība ar vecākiem ir būtisks, taču bieži iztrūkstošs posms. Kad vecāki uzzina, ka viņu bērns iesaistīts vardarbīgā situācijā, viņi bieži nostājas aizsardzības pozīcijās un saruna vairs nav konstruktīva. Informēts vecāks ir uz sadarbību vērstā vecāks, tādēļ ir par vēlu komunicēt ar vecākiem tikai tad, kad bērns jau ir saņēmis piezīmi, vai kad vecākam jāierodas uz sēdi, kurā vērtēta viņa bērna rīcība. Ja kontakts ar vecākiem neveidojas, skolām būtu vairāk jāiesaista pašvaldību sociālie dienesti. Šiem dienestiem ir vairāk instrumentu, kā atbalstīt ģimenes. Arī šajā līmenī sadarbība ir uzlabojama. Labi strādā arī iepriekš minētās pašvaldību sadarbību grupas. Ir gadījumi, kad skolas vidē problēmu nevar atrisināt, tādēļ Gunita Kovaļevska aicina skolām izstrādāt gan iekšējos rīcības algoritmus, gan veidot sadarbību ar institūcijām ārpus skolas.

Latvijas Universitātes profesore **Dita Nīmante** atzinīgi vērtē šīs dienas diskusiju, kā arī ziņojumu un vadlīnijas. Šīs ir gadiem milzušas problēmas, ilgtermiņa jautājumi, un šobrīd saskaramies ar ugunsgrēka dzēšanas situāciju, kas saistīta arī ar norisēm sabiedrībā, tostarp saasinātām garīgās veselības problēmām. Professore uzsver divus nozīmīgus aspektus. Pirmkārt, būtiska ir prevencija pirmsskolās un agrīnā problēmu diagnostika. Tas nozīmē, ka jau agrīni jāpamāna traucējumi, un 30% gadījumu, ja prevencija tiek īstenota, notiek izvērtēšana un atbilstoša intervence, tad skolā problēma nenonāk kā traucējums. Būs gadījumi, kad bērnam intervences būs jāpiedāvā līdz 18 gadiem un ilgāku laiku, taču jābūt izveidotai sistēmai. Dita Nīmane aicina atbalstīt kopā ar Pārresoru koordināciju centru izstrādāto bērnu agrīnās attīstības novērtēšanas instrumentu, kas būtu izmantojams ne tikai pirmsskolās, bet arī vēlākajos izglītības posmos un palīdzētu risināt problēmas ilgtermiņā. Otrkārt, jānodrošina atbalsts pedagogiem. Lai gan šobrīd pedagogi iegūst atbilstošu izglītību, situācija kļūst sarežģīta, saskaroties ar problēmām dzīvē. Skolotājiem vēl joprojām ir augsts vardarbības tolerances līmenis: tā tiek pieļauta, netiek identificēta, nav reakcijas. Professore atbalsta skolas iekšējo algoritmu izstrādi, taču daudz jāstrādā, lai vardarbību atpazītu, atbilstoši nosauktu. Jāsniedz arī atbalsts skolotājiem, kas ilgstoši strādā emocionāli vardarbīgā vidē, piedāvājot, piemēram, supervīzijas vai intervences. Jāatbalsta dažādas programmas, tostarp “Kiva”, “Atbalsts pozitīvai uzvedībai”, “Stop 4 –7” u.c. Problēma ar dažādām programmām ir tāda, ka, tiklīdz tās netiek turpinātas, vardarbība atgriežas. **Anda Čakša** piekrīt noslēgumā teiktajam, uzsverot, ka kontinuitāte šajā jomā ir izšķiroša.

Biedrības “Centrs Marta” jaunatnes programmu vadītāja **Madara Mazjāne** akcentē primārās prevencijas nozīmīgumu un jaunatnes darbu pašvaldībās. Centrs Marta jau kopš 2010. gada aktīvi strādā ar vardarbības prevenciju, sadarbojoties ar pašvaldību pārstāvjiem. Redzam, ka darbība notiek sporādiski, bieži balstoties uz pašiniciatīvu, projektos piesaistītu naudu. Trūkst ilgtspējīga pieeja, kā arī izpratne no pašvaldības puses, ka vardarbības prevence jauniešu vidū ir viena no prioritātēm. Pašvaldībās ir jauniešu centri, darbinieki, taču vajadzīgi atbilstoši rīki un konstruktīva darbība, lai palīdzētu jauniešiem veidot veselīgas attiecības. Madara Mazjāne ierosina signalizēt pašvaldībām, ka tas ir būtisks jautājums, jo daudzas pašvaldības min, ka vai nu nav rīku, vai jautājumi nav prioritāri. Tas ir arī attieksmes jautājums. Ir sajūta, ka institūcijas nezina, kā pārraudzībā šīs problēmas ir – pašvaldību, ministriju –, kā rezultātā cietējs ir jauniešis.

Centra “Dardedze” pārstāve **Anda Avena**, vērtējot situāciju, atzīmē, ka bieži dzirdam, ka pedagogiem ir grūtības atrisināt vardarbības situācijas. Dažkārt ir ļoti nopietni gadījumi, taču tie nav lielākā daļa. Nopietnos, ārkārtas gadījumus ir rūpīgi jāizpēta. Anda Avena rosina veidot praktiskas fokusa grupas, kurās piedalās pārstāvji no sociālajām un tiesībsargājošām institūcijām. Konkrētie gadījumi ir jāanalizē un jānoskaidro, kas esošajā mehānismā nav nostrādājis. Jāizstrādā rīcības algoritmi. Likuma grozījumi

nav atbilde. Tiek minēts Justīnes Reinikovas slepkavības gadījums. Ir jādara viss, lai mēs kā sistēma nepazaudētu bērnu un ģimeni. Anda Avena aicina īpašu uzmanību pievērst medicīnas iestādēm – ārstiem, medmāsām, vecmātēm –, kas jau laikus varētu pamanīt problēmas ģimenē, palīdzēt piesaistīt sociālo dienestu. Īpaši nozīmīgi ir problēmas ģimenē pamanīt arī pirmsskolas izglītības iestādes darbiniekiem. Jādomā, kā motivēt un iedvesmot skolotājus fiksēt pirmos vardarbības signālus un laicīgi pievērsies problēmas risināšanai.

Anita Līce, Latvijas Darba devēju konfederācijas Izglītības un nodarbinātības jomas vadītāja, pasakās par tēmas aktualizēšanu un atbalsta viedokli, ka ir jāiedod instrumenti un praktisks rīcības scenārijs tiem cilvēkiem, kas ikdiena saskaras vardarbības situācijām. Normatīvais regulējums ir svarīgs, bet vēl svarīgāk, lai atbalsts nonāk līdz skolām, jo par skolas kultūru atbild direktors un personāls. Vai zinām, cik skolās ir izstrādāti rīcības algoritmi, vai pedagogi zina, ko darīt? Cik skolās uzskaita, analizē un pārrunā šādus gadījumus? Vai vadlīnijas, rekomendācijas, programmas nonāk līdz skolām? Latvijas Darba devēju konfederācija sadarbojas ar profesionālās izglītības iestādēm un saziņa ar direktoriem liecina, ka problēmas samilzušas un trūkst informācijas, kur pieejami atbalsta materiāli. Eksperte aicina pēc iespējas plašāk dalīties ar informāciju, uzrunāt direktorus, izglītības pārvaldes, rīkot seminārus, mācības, pieredzes apmaiņas pasākumus arī profesionālās izglītības iestādēm.

Latvijas Bērnu labklājības tīkla pārstāve **Linda Skutāne** pievienojas iepriekš teiktajam, ka ir būtiski stiprināt ziņošanas kultūru, bet aicina pievērsties arī sadarbības kultūras veicināšanai. Kultūra veidojas no mums visiem iesaistītajiem un, ja runājam par skolas vidi, arī bērniem ir jāiesaistās sadarbības kultūras veidošanā. Informatīvajā ziņojumā kā viena no iniciatīvām bija minēta, ka jāveido iekšējās kārtības noteikumi bērniem draudzīgā valodā. Tas ir svarīgi. Šobrīd bērns iepazīstas ar esošajiem noteikumiem, paraksta un viss, process ir formāls. Ja runājam par vidi, kas ir droša, tajā jābūt līdzdalības iespējām. Arī noteikumu tapšanā ir jāiesaista bērni, dodot iespēju uzņemties līdzatbildību par vides veidošanu. Pedagogiem ir viņus jāatbalsta, jāpalīdz. Linda Skutāne norāda uz citu sadarbības kultūras aspektu – skolas praksi sadarbībā ar vecākiem. Pārskatot vairāku skolu noteikumus, var secināt, ka problēmu risināšanā vecāku iesaiste nav tūlītēja, bet vecāku, arī psihologa informēšana tiek vairāk saskatīta kā soda mērs. Sadarbībai ar vecākiem ir jābūt tūlītējai. Jāmazina vardarbības tolerance, jāiedrošina pedagogus runāt. Paciešot pret sevi vērstu vardarbību, pedagogs uztur upura lomu. Šāda rīcība arī bērnam rāda nepareizus uzvedības paternus.

Biedrības „Vecāki par izglītību” pārstāve **Gundega Zemtore** pievienojas iepriekš teiktajam, ka vecāki jāinformē pirmie, nevis pēdējie. Tas ir resurss, kas jāiesaista uzreiz, turklāt ne visi vecāki ir aktīvi. Gundega Zemtore pievienojas atziņām, ka skolu bremsē resursu un skaidra mehānisma trūkums, un bieži vardarbības epizodē skolotājs ir neaizsargāts. Valda stereotips, ka materiāli nodrošinātas ģimenes ir vienmēr labvēlīgas, tām nav nepieciešams atbalsts, dienestu iesaiste. Ja skolotājam vardarbības epizodē pretī ir bērns no materiāli nodrošinātas ģimenes, tas ir papildu risks. Turklāt ģimene var iesaistīt advokātus un nostādīt skolotāju vēl sliktākā situācijā. Kā otru problēmu Gundega Zemtore min to, ka sabiedrība neatpazīst emocionālu vardarbību. Tiek minēts piemērs no ikdienas saskarsmes veikalā. Nav skaidrs, kas ir vai nav emocionālā vardarbība, kur noteikt robežu, kad, piemēram, ķircināšana kļūst vardarbīga? Jāmeklē balanss. Gundega Zemtore dalās pieredzē, pirms vairākiem gadiem iepazīstinot vecākus ar “KiVa” un citām programmām. Tajās liels akcents uz malā stāvētājiem – skatītājiem. Tāpat viņa iezīmē problēmu, ka skolotāji, kam nav zināšanu, ko darīt sarežģītās situācijās, var paši organizēt vardarbību pret neērtiem bērniem, veidot kampaņas. Gundega Zemtore pievienojas iepriekš paustajam, ka jānudina skolas piesaistīt ārējos resursus un nebaidīties zaudēt skolas labo reputāciju.

Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas pārstāvis **Aleksandrs Kalējs** iezīmē vairākus izaicinājumus. Pirmkārt, savienojamība un komunikācija visos līmeņos. Piemēram, šobrīd ejam uz

vienotu mācīšanos valsts valodā no 1,5 gada vecuma, arī vardarbības izskaušanas komunikācijā jāliek uzsvars uz tās sākšanu jau no 1,5 gadu vecuma. Jārunā un dokumentos jāmin ne tikai fiziskā un emocionālā, bet arī seksuālā vardarbība. Tiek minēts nesens gadījums ar basketbola treneri. Būtiski, lai materiāli un informācija būtu pieejama arī profesionālās ievirzes skolām, kam ir citi dibinātāji, pārraudzības institūcijas. Nedrīkst pieļaut situāciju, kad skolēns no vispārīzglītojošas skolas, kurā pieejama "Skola 2030" programma, "KiVa" programma u.c., pēc stundām nonāk sporta vai mūzikas skolā, kas šajā jomā ir 30 gadus atpakaļ. Otrkārt, pašvaldību nevienlīdzība. Komisijā nāk signāli, ka vienas pašvaldības var, bet citas nevar atļauties. Tas neveicina dzīvošanu šajās pašvaldībās. Tāpat būtisks jautājums ir par atbildības sadali. Piemēram, kiberbulings, vardarbība digitālajā vidē – kas par to būs atbildīgs? Jau šobrīd, saskaroties pieaugušo vajāšanu digitālā vidē, redzam, ka policijas resursi nav pietiekami. Treškārt, izmērāmie rādītāji. Šobrīd nav vienota mērķa, uz kādiem rādītājiem ejam, tādēļ grūti izvērtēt, cik esam efektīvi vardarbības mazināšanā. Tiek minēta VIIS – Valsts izglītības informācijas sistēma – un tās nākotnes vīzija. Ministre **Anda Čakša**, atbildot runātājam par rādītājiem, saka, ka pirmais uzdevums ir noskaidrot to skolu skaitu, kas zina, ko darīt vardarbības situācijās. Jāsasniedz kritiskā masa, lai varam noteikt tālākus mērķus.

Biedrības „Izglītības attīstības centrs” direktore **Iveta Vērse** dalās šī brīža pieredzē, īstenojot 2 gadu projektu "Iecietības kultūras stiprināšana skolu vidē". Tajā tiek izstrādāti materiāli cilvēktiesību jomā. Uzsākot projektu, veikta izpēte un aptauja jauniešu vidū, kurā piedalījās ap 1000 respondentu. Jauniešus īpaši uztrauc tas, ko vardarbības situācijās darīt tiem, kas atrodas blakus, malā stāvētājiem. Pētījums tiks publicēts augusta beigās.

Latvijas Nacionālā kultūras centra izglītības sistēmas eksperte **Elita Barisa** informē, ka arī kultūrizglītības iestādēs pedagogiem ir liela interese par audzināšanas, vardarbības jautājumiem. Problēmas tiek risinātas sadarbībā ar Izglītības kvalitātes valsts dienestu. Pieprasījums pēc Latvijas Nacionālā kultūras centra īstenojamiem kursiem ir ļoti liels, nepieciešams papildu finansējums. Turklāt, lai gan kursi paredzēti kultūrizglītības pedagogiem, uz tiem piesakās arī no vispārīzglītojošām skolām un pirmsskolām. Nepieciešami papildu resursi.

Nita Jirgensone, Valsts kancelejas Pārresoru koordinācijas departamenta konsultante, vēl sanāksmes dalībniekiem, lai pietiek spēka visas iniciatīvas realizēt, un kā būtisku problēmu izceļ vardarbības normalizēšanu sabiedrībā. Jādomā, kā sabiedrību padarīt cilvēciskāku, tas notiks pakāpeniski.

Madara Freivalde, Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku attīstības centra nozares speciāliste darbā ar bērniem un jauniešiem, izsaka pateicību visām ministrijām, kas aktualizē vardarbības tēmu, taču aicina radīt vienotu platformu, kur būtu pieejama visa informācija gan par valsts līmenī veiktajiem pētījumiem, gan plānotajiem utt. Kā labu piemēru nosauc NEPLP izveidoto medijpratības datubāzi, kurā ir informācija no dažādām institūcijām. Aicina izmantot publiskās un skolu bibliotēkas kā vietu, kur tikt atbalsta grupām vai fokusgrupas intervijām, jo tā ir droša vide, kurā atrasties, un varbūt bērnam, jauniešiem būs drošāk izteikties zināmā vidē. Ja ir nepieciešams, var izsūtīt informāciju skolu un publisko bibliotēku bibliotekāriem, kuri strādā ar bērniem un jauniešiem, jo arī bibliotēkās ir novērota vardarbība un bibliotekāri nav tik ļoti zinoši šajā jomā. Bibliotēka ir atvērta sadarbībai, lai risinātu šos jautājumus, jo arī bibliotekāri ļoti daudz pavada laiku ar skolēniem un viņiem trūkst šīs zināšanas.

Noslēgumā **Baiba Moļņika**, UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas ģenerālsekretāre, atgādina nepieciešamību vienoties un lietot vienus un tos pašus terminus. Šobrīd bulings ir tas pats, ko daudzviet sauc par mobingu un ņirgāšanos. Tas sagādā problēmas gan pētniekiem, gan mazina vardarbības atpazīšanu. Tāpat jādomā par to, kā sauksim blakus stāvētājus, vērotājus. Jāmeklē precīzs apzīmējums. No viņiem ir lielā mērā atkarīgs, kā vardarbības situācija atrisināsies.

Sanāksmes noslēgumā vadītāja **Anda Čakša** pateicas visiem dalībniekiem un atzīmē, ka aktualizētas daudzas tēmas. Viņa aicina, pirmkārt, informēt Annu Zaulu, Izglītības un zinātnes ministrijas Izglītības departamenta vecāko ekspertu (anna.zaula@izm.gov.lv), ja ir radušies vēl kādi ieteikumi vai papildinājumi informatīvajam ziņojumam. Otrkārt, informēt, ja ir vēl kādas vērtīgas iniciatīvas, programmas, priekšlikumi vardarbības mazināšanai izglītības vidē. Ministre atzīmē, ka šobrīd ir izveidota arī leklājušās izglītības darba grupa un ir apņemšanās ar šiem jautājumiem strādāt tālāk.

Sanāksme slēgta: 11:05

Sanāksmes vadītāja: Anda Čakša

Protokolēja: Ilze Dalbiņa-Sarma

Pielikumi:

1. B. Moļņikas prezentācija – ieskats UNESCO ziņojumā;
2. Ieskats UNESCO ziņojumā “Kas slēpjas aiz skaitļiem? Vardarbības un bulinga izbeigšana skolās”;
3. J.I.Mihailova prezentācija – Informatīvais ziņojums par emocionālās un fiziskās vardarbības izskaušanu un nepieļaušanu izglītības iestādē, kā arī par valsts un pašvaldību institūciju sadarbību.

Pielikumi pieejami šeit: <https://failiem.lv/u/6jh84sz9c>